susiyatlari uning kommunikativ-pragmatik tashkil topishining muhim determinantlari sifatida baholanishi mumkin.

6. Avvalgi kommunikativ tajriba va assotsiativ aloqalar. Diskursning mazmuni kommunikantlarning ilgari orttirgan bilimlari, tajribalari, xotiralari va assotsiativ tasavvurlari bilan ham bog‘liq. Oldingi kommunikativ tajribadan ma’lum unsurlarning joriy nutqiy vaziyatga ko‘chishi diskursning semantik va pragmatik mazmunini boyitadi hamda uning adresat tomonidan interpretatsiya qilinishiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois diskursni anglash jarayoni faqat mavjud nutqiy birliklarni dekodlash bilan cheklanmay, adresatning kognitiv tajribasi va oldingi bilimlarini faollashtirish jarayonini ham qamrab oladi.

Yuqoridagi omillar tahlili shuni ko‘rsatadiki, diskurs ko‘p komponentli, dinamik va kontekstual shartlangan kommunikativ hodisadir. Uning mazmuni va funksional yo‘nalishi alohida til birliklarining yig‘indisi bilan emas, balki kommunikativ vaziyatning barcha relevant komponentlari o‘rtasidagi o‘zaro munosabat natijasida shakllanadi. Bunda lingvistik vositalar diskursning moddiy ifoda qatlamini tashkil etsa, kommunikativ niyat, adresat omili, ijtimoiy-madaniy muhit, tarixiy kontekst, janr, uslub va oldingi tajriba kabi omillar uning pragmatik-semantik mazmunini belgilovchi ekstralingvistik va kognitiv asoslarni tashkil etadi.

Xulosa va takliflar. Siyosiy diskurs umumtilga xos kommunikativ, nominativ, informativ, ekspressiv va baholovchi funksiyalar bilan birga, ijtimoiy nazorat, hokimiyatni legitimlashtirish, jamoatchilik fikrini shakllantirish, siyosiy qadriyatlarni targ‘ib qilish hamda adresat qarashlari va xulq-atvoriga ta’sir ko‘rsatish kabi maxsus funksiyalarni bajaradi. Umuman olganda, uni siyosiy kommunikatsiyada voqelashadigan, institutsional jihatdan shartlangan, muayyan siyosiy maqsad va strategiyaga ega, lingvistik va ekstralingvistik vositalar orqali adresatga ta’sir ko‘rsatuvchi kompleks diskursiv hodisa sifatida ta’riflash mumkin. Uni tahlil qilishda lingvistik birliklar bilan bir qatorda, kommunikativ vaziyat, siyosiy kontekst, institutsional munosabatlar, adresant-adresat omili, pragmatik intensionallik va ijtimoiy funksiyalarni kompleks hisobga olish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Бенвенист Э. Общая лингвистика. М., 1978.

(2). Дейк Т.А. Принципы критического анализа дискурса. М., 1994, 320 с.

(3). Yunusova S.A. Fransuz siyosiy diskursida kommunikativ strategiyalarning lingvopragmatik tahlili. “O’zbekiston milliy universiteti xabarlari”, 2026, 11-son, 355–357-betlar.

Baxtiyorova Maftuna Baxtiyorovna (Iqtisodiyot va pedagogika universiteti “Xorijiy tillar” kafedrasi (PhD), dotsenti; Gmail: maftunabakhtiyorovna.phd@gmail.com; https://orcid.org/0009-0005-8551-6683)

INGLIZ VA O‘ZBEK BADIIY DISKURSIDA ANTROPONIMIK BIRLIKLARNING KOMMUNIKATIV FOKUS HOSIL QILISHDAGI FUNKSIYALARI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek badiiy diskursida antroponimik birliklarning kommunikativ fokusni shakllantirishdagi funksiyalari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Atoqli otlar narrativ axborotning markaziy referentini belgilash, referensial aniqlikni ta’minlash va o‘quvchi e’tiborini muayyan personajga yo‘naltirish vositasi sifatida talqin etiladi. Virginia Woolf, George Orwell, William Golding, Said Ahmad va Tog‘ay Murod asarlaridagi personaj nominatsiyalari kontekstual-diskursiv, referensial va qiyosiy metodlar asosida o‘rganildi. Tahlil natijasida antroponimlarning birlamchi nominatsiya, fokusni qayta tiklash, referensial differensiatsiya va tematik markazlashtirish funksiyalari aniqlandi. Kommunikativ fokusning funksional qiymati nomning takrorlanishidan ko‘ra, uning matndagi pozitsiyasi, narrativ perspektiva va referensial muhit bilan bog‘liqligi asoslandi.*

Kalit so‘zlar: *antroponim, kommunikativ fokus, badiiy diskurs, referensiya, nominatsiya, saliyentlik, narrativ perspektiva, matn kogeziyasi, personaj, qiyosiy tahlil.*

Бахтиёрова Мафтуна Бахтиёровна (Университет экономики и педагогики, Кафедра иностранных языков, PhD, доцент; e-mail: maftunabakhtiyorovna.phd@gmail.com; ORCID: https://orcid.org/0009-0005-8551-6683)

ФУНКЦИИ АНТРОПОНИМИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОГО ФОКУСА В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация. *В статье в сравнительном аспекте анализируются функции антропонимических единиц в формировании коммуникативного фокуса в английском и узбекском художественном дискурсе. Имена собственные рассматриваются как средство обозначения центрального референта нарративной информации, обеспечения референциальной определённости и направления внима-*

ния читателя на конкретного персонажа. Номинации персонажей в произведениях Вирджинии Вулф, Джорджа Оруэлла, Уильяма Голдинга, Саида Ахмада и Тогая Мурада исследуются с применением контекстуально-дискурсивного, референциального и сравнительного методов. В результате выявлены функции первичной номинации, восстановления фокуса, референциальной дифференциации и тематической централизации. Обосновано, что функциональная значимость коммуникативного фокуса определяется не столько частотностью повторения имени, сколько его позицией в тексте, нарративной перспективой и референциальной средой.

Ключевые слова: *антропоним, коммуникативный фокус, художественный дискурс, референция, номинация, салиентность, нарративная перспектива, текстовая когезия, персонаж, сравнительный анализ.*

Bakhtiyorova Maftuna Bakhtiyorovna (University of Economics and Pedagogy Department of Foreign Languages, PhD, Associate Professor; Email: maftunabakhtiyorovna.phd@gmail.com;
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-8551-6683)

FUNCTIONS OF ANTHROPONYMIC UNITS IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE FOCUS IN ENGLISH AND UZBEK LITERARY DISCOURSE

Annotation. *This article comparatively examines the functions of anthroponymic units in the formation of communicative focus in English and Uzbek literary discourse. Proper names are treated as devices for identifying the central referent of narrative information, ensuring referential clarity, and directing the reader's attention to a particular character. Character nominations in the works of Virginia Woolf, George Orwell, William Golding, Said Ahmad, and Tog'ay Murod are analysed using contextual-discursive, referential, and comparative methods. The analysis identifies the functions of initial nomination, focus restoration, referential differentiation, and thematic foregrounding. It is argued that the functional value of communicative focus is determined not merely by the frequency of name repetition, but by the name's textual position, narrative perspective, and referential context.*

Keywords: *anthroponym, communicative focus, literary discourse, reference, nomination, salience, narrative perspective, textual cohesion, character.*

Kirish. Badiiy diskursda personajlar tizimi faqat ularning syujetdagi ishtiroki bilan emas, balki matnda qanday nominatsiya qilinishi va o'quvchi e'tiboriga qanday kiritilishi bilan ham tashkil topadi. Ko'p personajli nasriy matnda muallif bir vaqtning o'zida bir necha referentni diskursga olib kiradi, ularning ayrimlarini markaziy pozitsiyada saqlaydi, boshqalarini vaqtincha ikkinchi planga o'tkazadi yoki keyingi narrativ segmentda qayta faollashtiradi. Mazkur jarayonlarda antroponimik birliklar muhim referensial va diskursiv vazifani bajaradi.

Kommunikativ fokus tushunchasi matnning ayni segmentida qaysi referent yoki axborot komponenti o'quvchining diqqat markazida turganini anglatadi. Diskurs nazariyasida referentning faolligi, saliyentligi va keyingi nominatsiyalar uchun kirishimliligi matnni tushunishning muhim shartlaridan hisoblanadi. Badiiy diskursda esa ushbu masala yanada murakkablashadi, chunki muallif personajlar o'rtasidagi navbatma-navbat markazlashuv, narrativ perspektiva va kompozitsion almashinuvni ataylab boshqaradi.

Atoqli ot bunday sharoitda ikki xil funksional xususiyatni birlashtiradi. Bir tomondan, u referentni boshqa personajlardan aniq ajratadi; ikkinchi tomondan, muayyan narrativ nuqtada personajni qayta nomlash orqali uning diskursiv faolligini tiklaydi. Shu bois antroponimning kommunikativ qiymati uning matnda necha marta uchrashiga emas, qaysi referensial vaziyatda va qanday narrativ vazifa bilan qo'llanishiga bog'liq.

Mazkur maqolada kommunikativ fokus antroponimning alohida semantik belgisi sifatida emas, balki nominatsiyaning referensial muhit va narrativ strukturadagi funksiyasi sifatida talqin qilinadi. Bu yondashuv personaj nomlarini shunchaki statistik jihatdan sanash emas, ularning badiiy matndagi funksional yukini aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi ingliz va o'zbek badiiy diskursida antroponimik birliklarning kommunikativ fokusni tashkil etishdagi vazifalarini aniqlash, personaj nominatsiyasi bilan narrativ perspektiva o'rtasidagi munosabatni tavsiflash hamda ikki adabiy tizimdagi umumiy va farqli xususiyatlarni qiyosiy asosda yoritishdan iborat.

Tadqiqot materiallari va metodlari. Tadqiqot materiali oldingi maqolalarda qo'llanmagan badiiy asarlar asosida shakllantirildi. Ingliz adabiyoti materialini Virginia Woolfning *Mrs Dalloway*, George Orwellning *Nineteen Eighty-Four* va William Goldingning *Lord of the Flies* romanlaridagi Clarissa Dalloway, Septimus Warren Smith, Winston Smith, Julia, O'Brien, Ralph, Jack Merridew, Piggy kabi antroponimik birliklar tashkil etdi.

O‘zbek adabiyoti materialiga Said Ahmadning “Ufq” asaridagi Ikromjon, Jannat, Tursunboy hamda Tog‘ay Murodning “Otamdan qolgan dalalar” romanidagi Dehqonqul bilan bog‘liq nominativ kontekstlar jalb qilindi.

Material tanlashda personaj nomining chastotasi mustaqil mezon sifatida olinmadi. Tahlil uchun atoqli otning yangi referentni diskursga kiritishi, parallel referentlarni farqlashi, vaqtincha sustlashgan personajni qayta markazlashtirishi yoki narrativ perspektivaning o‘zgarishini belgilashi mumkin bo‘lgan matniy holatlar tanlandi. Kontekstual-diskursiv tahlil antroponimning keng narrativ qurshovdagi funksiyasini aniqlashga xizmat qildi. Referensial tahlil personaj nomi, olmosh va boshqa nominativ vositalar o‘rtasidagi almashinuvni kuzatishga imkon berdi. Funksional-pragmatik tahlil nominativ tanlovning o‘quvchi e’tiborini tashkil etishdagi vazifasini belgilash uchun qo‘llandi. Qiyosiy metod esa ingliz va o‘zbek badiiy diskurslarida referensial fokuslashning tipologik umumiyliklari hamda matn yaratish an’anasi bilan bog‘liq xususiyatlarini tavsiflashga xizmat qildi.

Natijalar va muhokama. Badiiy matnda yangi personajning ilk bor nomlanishi uning diskursiv mavjudligini shakllantiradigan muhim bosqichdir. Atoqli ot referentni individuallashtirib, uni keyingi narrativ davom uchun mustaqil matniy obyekt sifatida belgilaydi. Virginia Woolfning *Mrs Dalloway* romanida Clarissa Dalloway va Septimus Warren Smith alohida narrativ yo‘nalishlarga mansub personajlar sifatida shakllantiriladi. Roman kompozitsiyasida ular bir xil voqelik makonida mavjud bo‘lsa-da, dastlab, bir-biridan mustaqil diskursiv markazlarni tashkil etadi. Personaj nomlarining ochiq qo‘llanishi o‘quvchiga perspektivaning qaysi ong yoki biografik yo‘nalish bilan bog‘langanini aniqlash imkonini beradi. Woolf nasrida ichki nutq va ong oqimi texnikasi referensial chegaralarni murakkablashtirgani sababli to‘liq nominatsiyaning vazifasi yanada sezilarli bo‘ladi. Clarissadan Septimusga yoki boshqa personajga o‘tishda atoqli ot yangi fokusning referensial chegarasini belgilaydi. Demak, nom bu yerda faqat personajni tanishtirmaydi; u narrativ perspektivaning qayta markazlashuvini ham bildiradi.

Shu jihatdan antroponimni “personajga berilgan belgi” sifatida emas, matnning referensial strukturasini tartibga soluvchi element sifatida baholash lozim. Ko‘p personajli epizodlarda bir necha referentning bir vaqtning o‘zida faol bo‘lishi olmosh orqali identifikatsiyani murakkablashtiradi. Bunday vaziyatda atoqli ot referensial noaniqlikni kamaytiradi va qaysi personaj kommunikativ jihatdan markazlashtirilayotganini aniqlashtiradi.

William Goldingning “Lord of the Flies” romanida Ralph, Jack Merridew va Piggy bir-biriga qarama-qarshi xarakterologik va ijtimoiy pozitsiyalarni ifodalovchi markaziy personajlardir. Guruh ichidagi hokimiyat va qaror qabul qilish bilan bog‘liq epizodlarda Ralph va Jackning nomlari o‘zaro almashinib kelishi faqat ikki referentni farqlash uchun xizmat qilmaydi; u konfliktning ikki subyektini diskursiv jihatdan parallel markazlarga aylantiradi.

Ayniqsa, bir epizodda bir necha erkak personaj faol qatnashganda faqat *he* olmoshiga tayanish referensial noaniqlik tug‘dirgan bo‘lardi. Ismning qayta qo‘llanishi esa referentni ochiq qayta belgilaydi. Shu sababli antroponim takrorining stilistik qiymatini “ortiqcha takror” deb baholash mumkin emas. Ko‘p referentli diskursda nomning takrorlanishi matnning referensial tashkilini saqlash va konflikt markazlarini aniqlashtirish funksiyasini bajaradi. George Orwellning *Nineteen Eighty-Four* romanida Winston Smith, Julia va O‘Brien bir xil narrativ saliyentlikka ega emas. Winston asosiy perspektiv markaz bo‘lgani uchun uning referensial uzluksizligi, ko‘pincha, olmoshlar orqali ta’minlanadi. Julia yoki O‘Brien esa muayyan vaqt oralig‘idan so‘ng narrativga qaytganida ismning ochiq qo‘llanishi ularning referensial maqomini qayta faollashtiradi. Ayniqsa, O‘Brien nominatsiyasi personajning matndagi faol ishtiroki bilan uning Winston ongidagi mavjudligi o‘rtasida farq borligini ko‘rsatadi. U doim sahnada bo‘lmasa-da, nomning muayyan kontekstlarda qayta paydo bo‘lishi personajni semantik jihatdan markaziy masalaga aylantiradi. Shu bois nominativ reaktivatsiyani personajning takror paydo bo‘lishi emas, uning diskursiv saliyentligini qayta tiklash vositasi sifatida izohlash maqsadga muvofiq. Said Ahmadning “Ufq” asarida Ikromjon, Jannat va Tursunboy bilan bog‘liq narrativ segmentlar antroponimik fokuslashning oilaviy-ijtimoiy konflikt doirasidagi ko‘rinishini kuzatish imkonini beradi. Mazkur personajlar bir oilaviy makonga tegishli bo‘lsa-da, ularning diskursiv salmog‘i bir xil emas. Narrativning muayyan segmentlarida Tursunboy shaxsan mavjud bo‘lmagan holatlarda ham uning nomi boshqa qahramonlarning xotirasi, munosabati va ichki konfliktlari orqali markaziy referentga aylanishi mumkin. Bunday kontekstda antroponimning funksiyasi shaxsning fizik ishtirokini ko‘rsatish emas. Aksincha, nom boshqa personajlarning ruhiy va ijtimoiy munosabatlari tutashadigan referensial nuqtani belgilaydi.

Ikromjon nominatsiyasining turli narrativ vaziyatlarda qayta qo‘llanishi ham personajning oilaviy konflikt, otalik mas’uliyati va ijtimoiy vaziyat bilan bog‘liq diskursiv mavqeyini saqlashga xizmat qiladi.

Demak, badiiy fokus faqat sujetdagi faol harakat bilan emas, personajning boshqa obrazlar ongidagi va nutqidagi mavjudligi bilan ham shakllanishi mumkin. Tog‘ay Murodning “Otamdan qolgan dalalar” romanidagi Dehqonqul antroponimi kommunikativ fokusning individual personaj doirasidan kengroq badiiy vazifasini namoyon qiladi. Dehqonqul narrativning markaziy subyekti bo‘lishi bilan birga, uning individual hayoti tarixiy va ijtimoiy voqelik bilan uzviy bog‘langan. Shu sababli personaj nominatsiyasi faqat bitta insonning referensial identifikatsiyasini emas, roman davomida shakllanadigan ijtimoiy tajribaning markaziy subyektini ham belgilaydi. Biroq bundan “Dehqonqul nomining o‘zida barcha mazmun mavjud” degan xulosa kelib chiqmaydi. Tematik markazlashtirish antroponimning lug‘aviy shaklidan emas, uning asar kompozitsiyasidagi referensial barqarorligi va qahramonning narrativ pozitsiyasidan kelib chiqadi. Shu jihatdan markaziy personaj antroponimi badiiy diskursning tematik va referensial strukturalari kesishadigan nuqtaga aylanishi mumkin.

Olmosh, ko‘pincha, referent allaqachon faol va aniq bo‘lgan sharoitda referensial uzluksizlikni ta’minlaydi. Atoqli ot esa yangi personajni kiritish, referensial raqobat kuchaygan vaziyatda shaxsni qayta aniqlash yoki vaqtincha sustlashgan referentni yana diskurs markaziga olib chiqishda funksional jihatdan samaraliroqdir.

Bunda nomning takrorlanishiga avtomatik ravishda alohida stilistik ma’no yuklash ham to‘g‘ri emas. To‘liq nominatsiya ayrim vaziyatlarda oddiy referensial aniqlik zaruratidan kelib chiqadi. Uning kommunikativ-fokuslovchi funksiyasi kontekst bilan tasdiqlangandagina ilmiy xulosa chiqarish mumkin.

Shunday qilib, antroponim va anaforik vositalarning munosabatini “nom kuchli, olmosh kuchsiz” shaklida baholash ilmiy asosga ega emas. Ularning vazifasi diskursdagi referentning faollik darajasi, bir vaqtning o‘zida qatnashayotgan personajlar soni va narrativ perspektivaga bog‘liq holda differensiallashadi.

Ingliz va o‘zbek badiiy materiallari kommunikativ fokusning asosiy referensial tamoyillari umumiy ekanini ko‘rsatadi. Har ikki adabiy tizimda antroponim yangi personajni diskursga kiritadi, raqobatdagi referentlarni farqlaydi, vaqtincha chekingan obrazni qayta markazlashtiradi va narrativ perspektivaning o‘zgarishini aniqlashtirishda qatnashadi.

Farqlar ko‘proq muayyan asarning narrativ tashkilida kuzatiladi. *Mrs Dalloway*da antroponimik fokus ong va perspektiva almashinuvi bilan chambarchas bog‘langan bo‘lsa, *Lord of the Flies*da u parallel konflikt subyektlarini farqlashga xizmat qiladi. *Nineteen Eighty-Four*da personaj nominatsiyasi siyosiy-psixologik narrativning markaziy referentlarini qayta faollashtiradi.

O‘zbek materialida “Ufq” personaj nomlarini oilaviy va axloqiy munosabatlarning referensial markazi sifatida tashkil etsa, “Otamdan qolgan dalalar”da markaziy antroponim individual qahramon bilan tarixiy-ijtimoiy tematikani bir narrativ nuqtada tutashtiradi.

Demak, qiyosiy farq antroponimning universal referensial tabiatida emas, uning muayyan badiiy kompozitsiyaga qanday integratsiyalashganida namoyon bo‘ladi.

Xulosa. Ingliz va o‘zbek badiiy diskursi materiallari asosida olib borilgan tahlil antroponimik birliklarning kommunikativ fokusni tashkil etishdagi funksiyasi nominativ identifikatsiyadan kengroq ekanini ko‘rsatdi. Personaj nomi matnda referentni individuallashtirish bilan bir qatorda, uning diskursiv faolligini boshqarish, parallel referentlarni differensiatsiyalash, narrativ perspektivani aniqlashtirish va vaqtincha sustlashgan personajni qayta markazlashtirishda ishtirok etadi.

Tadqiqot natijasida antroponimik birliklarning kommunikativ fokus bilan bog‘liq to‘rtta asosiy funksional xususiyati ajratildi: yangi referentni diskursga kiritish, referensial aniqlikni ta’minlash, personajning diskursiv saliyentligini qayta tiklash va narrativ-tematik markazlashtirish.

Antroponimning fokuslovchi funksiyasini uning takrorlanish chastotasi bilangina aniqlash mumkin emasligi ham asoslandi. Nomning matndagi funksional qiymati referensial muhit, boshqa personajlarning mavjudligi, narrativ perspektiva, anaforik vositalar bilan munosabat va nominatsiyaning konkret kompozitsion pozitsiyasi orqali belgilanadi.

Virginia Woolfning *Mrs Dalloway* romanida personaj nomlari ong va narrativ perspektiva almashinuvining referensial chegaralarini aniqlashtiradi. William Goldingning *Lord of the Flies* asarida antroponimlar konfliktga kirishgan parallel referentlarni differensiatsiyalaydi. George Orwellning *Nineteen Eighty-Four* romanida nomning qayta qo‘llanishi ayrim personajlarning diskursiv saliyentligini tiklaydi. Said Ahmadning “Ufq” asarida antroponimik fokus personajning jismoniy mavjudligidan tashqarida, boshqa qahramonlarning xotirasi va baholashi orqali ham shakllanadi. Tog‘ay Murodning “Otamdan qolgan dalalar’ romanida esa markaziy antroponim individual taqdir bilan tarixiy-ijtimoiy tematikaning narrativ bog‘lanishini ta’minlaydi. Tadqiqotning asosiy ilmiy xulosasi shundan iboratki, badiiy antroponimning kommu-

nikativ fokuslovchi xususiyati nomning o‘zida mavjud doimiy semantik belgi emas, balki nominativ birlikning konkret referensial muhit, narrativ perspektiva va matnning axborot-kompozitsion tashkiliga bog‘liq ravishda yuzaga chiqadigan diskursiv funksiyadir. Shu nuqtayi nazardan, antroponimik birliklarni kommunikativ fokus doirasida tahlil qilish badiiy onomastikaning nominativ tavsifdan matn va diskurs strukturasini o‘rganishga yo‘naltirilgan funksional bosqichini chuqurlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Xolmirzayev Sh. “Olabo‘ji”. Roman, Toshkent, “Ziyo nashr”, 2023, 608-bet.

(2). A’zam E. “Shovqin”. Roman, Toshkent, “O‘zbekiston”, 2011, 188-bet.

(3). Chafe W.L. Discourse, Consciousness, and Time: The Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing. Chicago, University of Chicago Press, 1994.

(4). Givón T. Syntax: An Introduction. Vol. II, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2001.

(5). Gundel J.K., Hedberg N., Zacharski R. Cognitive Status and the Form of Referring Expressions in Discourse. Language. 1993, vol. 69, № 2, p. 274–307. Sanford A. J., Garrod S.C. Understanding Written Language: Explorations of Comprehension Beyond the Sentence. Chichester, John Wiley & Sons, 1981.

Baxtiyarova Fotimaxon (Toshkent Kimyo xalqaro universiteti (PhD); E-mail: fbahtiyarova83@gmail.com)

KORPUS LINGVISTIKASI METODLARI ASOSIDA ASTRONOMIYA TERMINLARINING KONTEKSTUAL-SEMANTIK TAHLILI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada korpus lingvistikasi metodlari yordamida o‘zbek tilidagi astronomiya terminlarining kontekstual-semantik xususiyatlari o‘rganiladi. Tadqiqot bazasi sifatida maxsus astronomiya korpusi tuzilgan bo‘lib, unda ilmiy maqolalar, darsliklar va ommabop ilmiy matnlar qamrab olingan. Kollokatsion tahlil, konkordans va chastota tahlili metodlari qo‘llanilgan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, astronomiya terminlarining katta qismi kontekstda yangi semantik ma’no qozonadi va terminologik maydon doirasida o‘ziga xos kollokatlarni shakllantiradi. Olingan ma’lumotlardan raqamli lug‘at va terminologik ma’lumotlar bazalarini boyitishda bevosita qo‘llanilishi mumkin.*

Kalit so‘zlar: *korpus lingvistikasi, astronomiya terminologiyasi, kontekstual semantika, kollokatsion tahlil, konkordans, terminologik maydon, o‘zbek tili.*

КОНТЕКСТУАЛЬНО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ АСТРОНОМИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ НА ОСНОВЕ МЕТОДОВ КОРПУСНОЙ ЛИНГВИСТИКИ

Аннотация. *В данной статье с помощью методов корпусной лингвистики исследуются контекстуально-семантические особенности астрономических терминов в узбекском языке. В качестве базы исследования составлен специализированный астрономический корпус, включающий научные статьи, учебники и научно-популярные тексты. Применялись методы коллокационного анализа, конкорданса и частотного анализа. Результаты показали, что значительная часть астрономических терминов приобретает новые семантические значения в контексте и формирует характерные коллокаты в рамках терминологического поля. Полученные данные могут непосредственно применяться для обогащения цифровых словарей и терминологических баз данных.*

Ключевые слова: *корпусная лингвистика, астрономическая терминология, контекстуальная семантика, коллокационный анализ, конкорданс, терминологическое поле, узбекский язык.*

CONTEXTUAL-SEMANTIC ANALYSIS OF ASTRONOMICAL TERMS BASED ON CORPUS LINGUISTICS METHODS

Annotation. *This paper investigates the contextual-semantic characteristics of Uzbek astronomical terms using corpus linguistics methods. A specialized astronomy corpus was compiled as the research base, encompassing scientific articles, textbooks, and popular science texts. Collocation analysis, concordance, and frequency analysis methods were applied. The results demonstrate that a significant portion of astronomical terms acquire new semantic meanings in context and form distinctive collocates within the terminological field. The obtained data can be directly applied to enrich digital dictionaries and terminological databases.*

Keywords: *corpus linguistics, astronomy terminology, contextual semantics, collocation analysis, concordance, terminological field, Uzbek language.*

Kirish. Zamonaviy terminologiya tadqiqotlarida korpus lingvistikasi metodlari tobora muhim o‘rin egallab bormoqda. An’anaviy introspektiv tahlildan farqli o‘laroq, korpus yondashuvi terminlarni ularning haqiqiy qo‘llanish kontekstida o‘rganishga imkon beradi (Sinclair, 1991; McEnery & Wilson, 2001). Bu yondashuv, ayniqsa, astronomiya kabi yuqori darajada ixtisoslashgan soha terminologiyasini o‘rganishda